

ната и жизнената правда в тълкуването на нашето съвремие. Статията „Между живота и литературата“ представя най-добре неговото изострено критическо чувство към псевдопроблемите и псевдогероните, подражателството и битовия „екзотизъм“ в младата проза. Тя грабва със своя по-лемичен стил, от който естествено из-кристилизират естетическите критерии на автора, непримиримостта му към „сивия поток“.

Като цяло книгата „Литература и живот“ представя своя автор по-добре в оперативната оценка на съвременната литература, в професионалното чувство за мярка при утвърждаването или отхвърлянето на художествените явления. Подбран и обобщен идейно-тематично, като цяло включеният материал остава „не-надвиган“ в многообразието на своите художествени прояви, за да се постигне онова идейно-художествено единство в отношението литература—живот, за което ратува и самият автор. Добрите изследователски качества, показани в студията за Достоевски, все още остават „непренесени“ върху български материал (като изключение може да се посочи портретът на А. Германов). За в бъдеще пред автора стоят въпросите за по-голяма прецизност и задълбоченост.

Христина Балабанова

„MODERNIZM W LITERATURACH SLOWIANSKICH(zachodnih i poludniowych)“

Wydawnictwo polskiej akademii nauk,
1973.216 s.

Сборникът „Модернизъмът в славянските литератури“, посветен на VII международен конгрес на славистите, проведен във Варшава през август 1973 г., е положителен резултат на трайните научни интереси на полските слависти-литературоведи от гр. Краков към източните и южните славянски литератури. Те внимателно проследяват различните пътища, по които модернизъмът прониква, проучват и съпоставят сложните взаимоотношения на новото с традицията и онова, което свързва и разделя модернизма в славянските литератури. Публикациите представляват интерес и като сполучлив опит да се систематизират проблемите на модернизма в тези литератури.

Сборникът се открива със статията на проф. М. Бобровница „Проблеми на модернизма в славянските литератури“, в която авторката излага основните положения, от които трябва да изхожда

бъдещият изследвач на модернизма в тези литератури. Статията е интересна преди всичко с теоретическите постановки и методологическите насоки за сравнително изучаване на модернизма. Като изходна точка на едно бъдещо изследване на славянския модернизъм проф. Бобровница сочи най-напред синхронното и диахронното описание на фактите, свързани с епохата на модернизма. Това ще помогне на изследвача да вникне в сложността на епохата, на типевите явления и естетически системи и да отстрани несъществени факти. По-нататък трябва да се изследва историческата поетика на славянските литератури, което ще позволи от разработката на проблемите на националните литератури да се премине към изясняването на техните взаимни връзки и общи явления. След тези въпроси изследвачът трябва да насочи вниманието си към хронологията на славянския модернизъм. С конкретни примери авторката на статията посочва неговото начало в различните славянски литератури, като в българската например поставя кръга „Мисъл“. От хронологичните проблеми на славянския модернизъм изследванията ще се пренесат върху генезиса на направленията и литературно-историческите процеси. Друг съществен момент е изясняването на взаимодействието и ориентацията на славянските литератури към Западна Европа, на съотношенията между степеня на теоретическата подготовка на творците и техните спонтанни търсения на нови пътища за поетическо изразяване. Проф. Бобровница сочи, че предмет на научно изследване трябва да бъде още и поетиката, както и ролята на библейските мотиви в реkvизита на поетите-символисти, драматургите и литературната критика от същото направление. Въпреки наложеното мнение в науката, че водещо начало в модернизма е поезията, тя предлага да се приеме и състоянието на драмата като критерий за окончателно установяване на модернизма в славянските литератури от тази епоха. Водена от такъв критерий, проф. Бобровница посвещава специално изследване на драматургическото творчество и на писмата за театъра на чешкия драматург Ярослав Хилберт.

По-нататък статияте разглеждат проблеми, специфични за една или за няколко национални литератури. Така например Яцек Балух пише за критическия език на Шалда, стремейки се да посочи типично чешкото разбиране за модернизма. Статията на Халина Михалска, Мария Домбровска-Партика, Александър Станкович, Даниела Здибицка, Йоланта Гроо-Козак и Здислав Дараш разглеждат творчеството на отделни славянски представители на модернизма в съответните национални литератури. Интерес като проблем и начин

на изследване, който може да се приложи и в нашата литературна история, представлява статията на Здислав Недела „Ролата на „Модерни реви“ за формирането на ново естетическо съзнание в Чехия“. Художествено-формални въпроси повдига и изследването на Юлиан Корнхаузер „Митът в съвременната хърватска поезия“, което разглежда функцията на библейските, митологическите и литературните елементи в творчеството на четирима хърватски поети. Авторът доказва, че митът в тяхната поезия губи първоначалния си митологичен вариант и става образ, символ.

Значителни проблеми разработва статията на Влоджимеж Кот „Хърватският и сръбският модернизъм в сравнителна перспектива“. Авторът се опира на богат научен и художествен материал при периодизацията на хърватския и сръбския модернизъм и при обяснението на съществените му отличия. Като разглежда началото и характера на сръбския модернизъм, авторът на статията набелязва някои негови особености, които са твърде сходни с характера и съдбата на българския модернизъм, дължащи се на близките условия в развитието на българската и сръбската литература. Така например и у нас младите поети се увличат най-напред по модернистичните идеи, а манифестите им идват по-късно. Водеща тема по това време и в двете литератури е темата за патриархалния бит и политическите борби, чувствава се силното влияние на фолклора и на култа към родното и националното, а обществените борби благоприятствуват за развитието на критическите реализъм. Естетическият бунт на поетите намира израз в откъсването им от парлвните проблеми на обществената действителност и в художествените амбиции на младото поколение, което тръгва встрани от реалистичното развитие на литературата. Тези млади поети търсят някакъв европейски модел на литературата, в който пессимизмът, чувството за самотност и сътворяването на нов свят от личните преживявания са негови характерни черти. Те създават абстрактни образи и свят на халюцинациите и сънищата, но над тях доминират философските въпроси на времето и неспокоейството на творците. Всички те се обявяват за нови морални норми и школи против традиционната нравственост на еснафството.

Безспорно най-голям интерес за българския читател представляват последните три статии, посветени на проблемите на българската литература от епохата на модернизма. Те са плод на интереса на българистите от Ягелонския университет към нашата литература и привличат вниманието с начина, по който тя се разглежда, с оценките, които получават, и показват

накрая как се възприема от полските читатели и литературоведи.

Първата статия „Опит за систематизация на българската драма от епохата на модернизма“ на Данута Бромович описва и класифицира разнообразия и противоречив литературен материал. След като проследява различните влияния, които изпитват българските драматурзи, Бромович посочва трудностите при подбора на надежден критерий за класификацията на драмите. Авторката разделя драмите най-напред на две основни групи: реалистични и модернистични, като изхожда от автентичността на бита и правдоподобността на случките, които в реалистичната драма не разрушават традиционната структура на фабулата и единството на съдържанието и сценичната ситуация. В модернистичните драми обективното изображение на действителността е заменено от подтекста и субективизма, които не позволяват тяхното еднозначно възприемане. Тя предлага драмите от този период да се включат в четиринадесет групи, като изхожда от тематиката, начина на изображение и характера на героите. Но авторката не навсякъде е достатъчно убедителна в разпределянето на някои драми в съответния дял.

Така например на две места е дадена драматизацията на „Казаларската царица“ от Вазов във II група, „Битови драми със селска тематика“ и в III група, „Битови драми с дребноснафски и интелегентски теми“. В VI група „Историческа царско-болярска драма“ липсва „Престолът“ на Вазов. За начало на модернизма в българската драма авторката посочва 1892 г., но в XI група, „Драматически поеми“ включва поемата на Михайловски „Кадрилет на смъртта“, издадена през 1890. Неправилно са отнесени драмите „Зидари“ и „Змейнова сватба“ на Петко Тодоров към XII група — „Битови драми със селска тематика, свързани с приказни елементи“, защото в нея се извяват героиндивидуалисти и по би подхождало да се включи в XIII група — „Драми с героидекаденти и индивидуалисти“. Неубедително е включването и на „В полите на Витоша“ към тази XIII група, защото в нея доминират социално-психологическите проблеми. Невярно се твърди, че във „Вампир“ на Страшимиров има античорбаджийски елементи, че „Първите“ на Петко Тодоров е със селска тематика. Според мен Бромович неоправдано раздробява неогатия в художествено отношение драматургичен материал на толкова много групи, някои от които се преливат, или отликите, които се посочват, са несъществени. Спорно е озаглавяването на последната група XIV „Драми на революционен бунт срещу съвременността“, в която са включени „Към слънцето“ на Страши-

миров, „Блян“ на Иван Кирилов и „Хадерал“ на К. Величков. Авторката не включва в класификацията си драмите „Престолът“ на Вазов, „Лудимлади“ и „Под старото небе“ на Церковски.

Като една от най-сполучливите статии за българската литература бих посочил тази на Ал. Наумов „Библейският мит в поезията на българските модернисти“. Ерудиран по въпросите на религиозна-каноническата литература, Наумов убедително обяснява идейно-художествената функция на библейските елементи в поезията на българските символисти. Те стават символи на нови неща, имат самостоятелен характер и обогатяват мотивите в поезията на символистите. Българските символисти използват митовете, като ги превръщат в образно средство за представяне на собствената си личност. Такива са например мотивите за изгубения и отново намерения рай, за змията-изкусителка и за падналите ангели. Мотивът за изгубения, изстрадалия и отново намерения рай има по-късна корелация на мотива за греха, като всеки грях поетите свързват с първородния и по този начин той става сладък, скъп и дори свят грях. В българския символизъм змията се асоциира с образа на дявола като образ на изкушение то, с мита за падналите ангели и под влиянието на богомилството той прераства в мотив за сътворяването на нов свят. Проблемът за дуализма в модерната литература става литературен материал за изграждането на антитезата като символ на вътрешното неспокойство и раздвоението на поета между доброто и злото. Подобна символна функция имат и евангелските образи. Образът на Христос става символ на търпението, изразяващо силата на творческото напрежение; жертвата и мъченичеството водят до аналогия между Христос и твореца. Поетите използват голготата, за да дадат поетически израз на своите мъки, кръстът се превръща в знак на мъченичество или на тежката съдба на отечеството, а тръненият венец се асоциира с мъките на творческото страдание. Библейските и евангелските мотиви се обогатяват още от мотивите за братоубийството и предателството, за страшния съд и края на света. Българските поети-модернисти се стараят да осъвременят митовете и в техните форми да покажат себе си без всякакви религиозни увлечения. Наумов сполучливо и с вещина разяснява символното значение на тези образи, показва новото, което внасят в поезията на символистите, засилвайки нейната образност и символика.

Третата статия „Поетическата образност в поезията на Николай Лилиев“ на Войцех Галонзка е сполучлив опит да се разкрият композиционно-стилистични и художествено-поетическите особености на Лилиевата поезия

от едно лингвистично гледище. Младият славист предлага поради силното влияние на символистичната насока в поезията след войната границата на модернизма да се пренесе до 1923 г. Той изследва в статията си музикалността на Лилиевия стих, постигната чрез повтोरението, римата, глаголите, звукозаписа, символите и епитетите. Главна роля в поетическата образност на Лилиев играят символът и епитетът. По-подробно се спира на символното значение на думите-символи „ято“ и „вълна“, които стават израз на определени настроения и стремления на лирическият герой. Символът засилва настроението и внушението и създава музикалността на Лилиевия стих. Епитетите, разделени от Галонзка на две групи: които изразяват безкрайност (безбрежна шир, неизмерими предели) и които предават настроението (смъртен страх, мрачни дни), имат по-различна функция от символите. Те се употребяват вместо метафорите, защото имат по-голяма музикалност, сменят образа и настроението, но не създават нови неща. Разкриват още мечтата за невъзможност, която става източник на щастие и стремеж за постигане на друг живот в друг свят. Епитетът притежава лирична окраска и поради своята достъпност измества метафората. А символът в отличие от епитета при символистите става средство за откриване на нови неща, докосва се до непознатото и става път за внушение и аналогия. В заключение Галонзка утвърждава мисълта, че модернизмът в българската литература става посредник между традицията и новото, като промяната вижда в новата функция на поетическия образ, който престава да се разбира като средство за визуалност и пластичност в художественото изображение, а като лингвистична категория. Словото се откъсва от нещата и се освобождава от задължението да предава физическото състояние на предметите и ситуациите.

И двамата автори предлагат интересно тълкуване на посочените страни на българския модернизъм, като се насочват към мотивите или поетическата му образност. Те подхождат към нашата литература от позициите на психологизма и митотворчеството, на лингвистичния анализ, като Ал. Наумов чрез мита иска да обясни идейното съдържание и поетическата образност на символистическата поезия, а в В. Галонзка изследва художествената функция на символите и епитетите в поезията на Н. Лилиев. Монографиите и статиите, включени в настоящия сборник, представяват успешно проникване на полските слависти в идейно-философския и образен свят на славянския модернизъм.

Ангел Тонов